

Pulmasõnastik III

Ülo Tedre

pulma kinni katmine (Kod) mõrsja (ja pruuttüdrukud) ehib sissesõitnud pulmalised - paarisrahva - linikute ja vöödega, kaasa arvatud ka hobused ja veokid: «pruut kattis pulma kinni». Vt [päätmine](#).

pulmakohus algselt tõsimeelne, hiljem naljaks kujunenud kohtumõistmine pruuttüdrukute ja peiupoiste üle, kui need omavahel ei leppinud ja rikkusid tavasid (peamiselt koos magamist); naljaks võis pulmakohtu ette tuua teisigi pulmalisi (ent mitte rituaaliga seotud tegelasi), kohtuks oli kas üks või kolm sõnaosavat meest; tavaline karistus oli rattapeks, vt [rattapeks](#).

pulmakokkade tants teisel pulmapäeval pärast söömist tantsisid kokad (omavahel või peiupoistega) kas raha kogumiseks või tänuks raha annetamise eest, hiljem kujunenud pulmanaljaks.

pulmakopikad (Pha) pärast sööki lauale jäetud kopikad, mis naiseks rõivastatud vanamees kokku pühkis (kokkadele andmiseks).

pulmakott üle maa tuntud, kutsutud pulmaliste (paarisrahva) kaasavõetav toidukott (leib ja sai või kahte sorti leiba, soolaliha või kuivatatud ~suitsetatud lamba- või seakints, lännikuga võid, uuemal ajal ka pool toopi viina - vanasti alkoholi ei viidud), vallalised kutsuvõõrad tulid tavaliselt ilma kotita; tavas avaldub omaaegse küla vastastikune abistamine.

pulmakroon (Kad, Kuu, Kos, Juu, Hag, Ris) pulmade ajal lauas istuva noorpaari kohal lakke riputatud peergudest (ka õlekõrtest või pilliroost) pärg või geomeetiline kujund, mis oli ehitud munade, tuttide, lintide ~lipukeste ja paela otsa aetud hernestega jms; pulmakrooni materjal oli mõistagi värvitud (iga asi eri värvi); ka pulmasari.

pulmakurat (Tõs, Aud) naljatlev nimetus kapsasupi kohta, mis oli tavaline lõputoit.

pulma kutsumine pulma kutsumine toimus mõrsja ja peiu poolt eraldi; kui kutsuti kogu pere, siis avalikult, sageli vormeliga (näit «Kõik puha pulma, puu ukse taha!»), kui üksikisik - siis eraldi, salaja, omavahel; algselt näikse pulma kutsumine ja nn hundihänna ajamine olnud ühtne, mis aja jooksul eristusid; mäng, milles pulma peremees saadab kutsuja rahvast ükshaaval küsitlema: kas ta pulma tuleb, kellega tuleb, mida kostiks toob, mida pulmas teeb; vastused viib kutsuja pulmaperemehele, kes siis lubaja(d) välja kutsub, ja kutsutu peab siis tegema, mida varem lubanud (Pst).

pulmalaulik vanem naisterahvas, kes tundis nii laule kui rituaali; kohati on pulmalaulikule tasutud (söögikraamiga, mitte rahaga); erandiks on teade Jämajast, et vanasti olid peiu- ja pruudipoisid pulmalaulude lauljad.

pulmaleib tavalisest maitsvam (linnasejahu) ja suurem, sageli rattakujuline, mitmesuguste märkidega ehitud leib (~leivad), oli laual (~laua otstel) juba enne võõraste tulekut, leiba võisid lõigata ainult pulma ametmehed - pruudikodus veljed, peiukodus ajumehed.

pulmalised 1. kõik kutsutud külalised; need kutsuvõõrad, kellel pole ametit (Vai, Lüg); pruuttüdrukud ja peiupoisid kokku (VMr, Kos, Hls).

pulmalipp. Uuem tava oli näidata lipu heiskamisega pulmade algust (kutsumisel kellaega ei öeldud - Vig), teisal on märgitud, et enne peiu saabumist ei tohi pruudikodus lippu välja panna; lipp oli kaasas ka pulmasõitudel, peiu sõidul pruudikoju kihutas äi lipuga ette, teatamaks tulekust (Kod); lippu valvati, et lapulised ei saaks seda varastada (siis tuli lipp viinaga välja osta); lipuks oli üldiselt riigilipp, erandlikult (Ksi) teatakse ka punavalgest pruudi- ja sinivalgest peiulipust.

pulmamõrtsukas (Aud) vt [pulmakurat](#).

pulmamõök isamehe, peiupoiste ja peiu n-ö ametitunnus, algselt tõeline mõök, hiljem juba imitatsioon (puust), tupega või ilma; paljude tavade puhul (vt [rautamine](#)) oluline instrument.

pulmanadu 1. peiu õde või noorem naissugulane, kelle peig mõrsja järele sõites kaasa võtab n-ö asendajana, et mõrsjat saada või vahetada (Kri), tavast kujunenud nali; pulmategelane, kes viib mõrsja peiukodus laua taha, käes kepp (Pha).

pulmanaga, ka naga, pulmalaulik (Sa); tüdruk pulmas, kes juhib laule ja mängu ja kannab plagu, s.o pulmalippu (Mus); perenaine, pulmakorraldaja (Ris).

pulmanaised (Ris) saaja- ja lähetajanaised kokku, on rietatud nagu pruuttüdrukud.

pulmanakid (Kse) kiilutaolised puuklotsid, mis löödi seinale (palgivahele) riide riputamiseks, seda tegid peiupoised mõrsjakodus ja veljed peiukodus. Vt [naelutama](#).

pulmanaljjad ajaviiteks ja rahakogumiseks mõeldud ettevõtmised, mida toimetati pärast pulmade rituaalset osa; viimase vähenedes või kokku sulades suurenes just pulmanaljjade osakaal; pärimusliku tausta, ent tugeva improvisatsioonilise lisandiga pulmanaljjad olid põhiliselt kahesugused: ühelt poolt teatavad talitused (näit kohtumõistmine, tohterdamine, oksjonipidamine), teiselt poolt maskeeringud (pulmahani, pulmapukk jne).

pulmaneitsi (Krk) laulatuse ajal noorpaari saatev neiu, lehv ja mürdioks rinnas, vrd pruuttüdruk.

pulmanugija, ka nugija, nugri (Kul, Mar, Rid, Noa, Phl, Käi, Rei, Emm); kutsumata pulmavõõras, vt [lapuline](#); pulma nurgapoiss, mustatöö mees.

pulma nuudipäev (Äks) päev pärast pulmade lõpetamist, pulmade järelpäev (ei olnud tavaline argipäev, vaid kulus tare viimiseks tavakorda, pulmaroogade lõpetamiseks jne). Vt [pulma annepäev](#).

pulmapaelad (Han, Kir, Aud) laiad sõrmede peal kootud kirjud tuttidega ehitud paelad a) andide kokkusidumiseks ja b) meespulmalistele kinkimiseks, viimasel juhul oli paelu mitut sorti: isamehele kõige toredam, peiupoistele toredamad kui lihtpulmalistele (kuid mitte nii toredad kui isamehele).

pulmapapa 1. pulmatalitaja, ninamees, saajataat, saajavanem (Ris); peiu- ehk pruudiisa, olenevalt, kus toimuvad pulmad (Hää); peremees (Kri).

pulmapass (Var) ajumehele antud paber, ametliku välimusega ja mõistetamatu kirjaga, sellega käis kaasas - ülemaaliselt - õlleankur, hilisemal ajal viinapudel; pass oli vajalik tõketest läbi saamiseks.

pulmapea ülemaaliselt tuntud nimetus pohmeluse või kassiahastuse kohta.

pulma piits (Rap, Mar) pulma lõpuks tehtav soe õlu v õllesupp.

pulma pillimees pillimehi oli pulmas vähemalt üks, selle kutsus peig, sai tasuks mõrsjalt kindad ja paelad.

pulmapoisid 1. pruudi- ja peiupoisid kokku (Kei, Ris); peiupoisid (Jõh, Ksi); pruudi- poisid (Vig); need, kes olid laulumehed (Jäm).

pulmapukk (Rap) pulmanali - sokuks maskeeritud mees, kes tembutas ja tegi nalja, vrd näärisokk.

pulmapõll rituaalne riietusese, koos tanuga oli tõendiks abielu sõlmimisest (põll ja tanu tegid mõrsjast nooriku); põlle ettesidumine on kujunenud omaette tavaks, ka põlle on kohati ette seotud kolmel korral (liiga kõrgele, liiga madalale), mõnikord oli põlled pappalus, et põll hoiduks sirge, põlle kinkis peigmees, oluline põllega seostatud tava oli põlle lappimine. Vt [põlle lappimine](#).

pulmapäevad 1. tavalised pulmad kestsid kolm päeva: pulma laupäeval kogunesid omaksed abiellujate majja; esimene e saajapäev - peig läks mõrsjale järele ja tõi selle oma koju; teine e vakapäev - veimekirst toodi peiukogu; kolmas e hõimupäev; järgneda võis pulma annepäev v nuudipäev; (Jäm) vt [pruudiaasta](#).

pulmaraha pulmades kogutud raha mõrsjale või noorpaarile; see pidi vähemalt viina-õlleraha hüvitama; põlled lappimine võis tuua juba niipalju, et sai talu rentida.

pulmarahvas kutsutud pulmavõõrad, vt [pulmalised](#).

pulmaratsanik (Khk) pulmanali - hobuseks ja ratsanikuks maskeeritud mees.

pulmarokk (Käi) suitsetatud lambakintsust, kartulitest ja odrajahust supp.

pulmarong sõidukite voor (varem saanid, hiljem vedruvankrid - kui pulmi hakati suvel pidama, tänapäeval autod), millega pulmalised sõitsid kirikusse, mõrsja järele ja peiu koju (vaesemates pulmades 4-5 hobust, jõukamates kümne ümber), järjekord oli traditsiooniline: kõige ees isamees või ajumees, siis peig ja peiupoisid, siis teised pulmalised, enamasti oli kaasas pulmalipp (v.a kirikusse minnes).

pulmasaadikud 1. need, kes saadavad veimekirstu (Muh); need, kes saadavad noorpaari laulatusele (Emm).

pulmasaaja 1. peiupoised pulmalised; pulmarong (Kuu, Ris, Mär, Vig, Lih, Kir); pulmasaajal olnud sõidu eesõigus, mõisnikki pidanud teed andma.

pulmasae (Jõh, Iis, Lüg, Kad, VJg, Amb, Koe, Pee, Kuu) vt [pulmarong](#).

pulmasaja (VNg, Mär, Kse) vt [pulmarong](#); peiu poolt pulmalised.

pulmasandid (Puh, Har) kutsumata külalised, kes tulevad õhtul, veidralt riides, tantsivad ja saavad juua; vrd mardisandid.

pulmasari (Rap) vt [pulmakroon](#).

pulmasokk (Hää) pulmanali, vt [pulmapukk](#); vrd jõulusokk, näärisokk.

pulmasõidud 1. mõrsja järele minek ja mõrsjaga kojutulek; pulmaliste sõit lähemasse kõrtsi ~kõrtsidesse kütmise ajal, vt [suitsupagu](#). Pulmasõidud olid kiired kihutamised, teele tehtud tõketest püüti üle ajada, kui see ei õnnestunud, siis ajumees näitas tõkete tegijatele passi (vt [pulmapass](#)), s.o pakkus õlut-viina, pärast seda eemaldati tõkked ja sõit võis jätkuda. Kõige ees sõitis peiupoiss ratsa, siis isamees (tagasisõidul koos kõrvatsenaisega, vt [kõrvatsenaine](#)), siis peig (tagasisõidul kohati mõrsjaga, kohati sõidutas mõrsjat peiupoiss), siis peiupoisid (tagasisõidul ka veljed).

pulmasünnitaja (Krk) pulmanali - sünnitajaks maskeeritud mees ~naine, kes oigab ja hädaldab.

pulmatalitaja 1. mõõgaisa, kaasamees (Lüg, Ris, Tor, KJn); vanem mees, kes hoolitses õlle ja muu joodava eest (toidu eest kandsid muret naised) (Vig, PJg, Trm, Kod).

pulmatama (Kod, Ran, Kan) pikki pulmi pidama.

pulmatanu (Jäm) mõrsjale pähe pandav kiritanu, vt *tanutamine*.

pulmatohter (Vän) pulmanali - tohtrina esinev mees, kes «arstis» hädaliseks arvatuid.

pulmatoidud olid üldiselt liha, kala, kartul, vorst, leib ja sai; joogiks õlu (kali) ja viin; supp oli tavaliselt lõputoiduks; kohalikke erinevusi oli rohkesti.

pulmatutid (Jäm, Põi, Muh) sitsiribadest ja pitsiotstest kokku õmmeldud, tavaliselt pulmapaelte otsas, vt *pulmapaelad*, kingiti mõrsja poolt peiupoistele (roosad) ja pillimeestele (sinised); pillimees sai mõnikord ka «pättidega» pulmatutid (need n-õ ilupätid olid u 4 cm pikkused, heegeldatud helerohelisest villasest lõngast, ääristatud roosa lõngaga, kaunistatud värviliste klaashelmestega pealt, külgedelt ja talla alt), pulmatuttidega kaunistati ka pulmades mängitavat pilli (s.o torupilli).

pulmatüra 1. pulmanali vanemal ajal: «pruut võeti urvakile ja susati puust munniga taha, mitte sügavast, seda nimetati nätsulöömiseks» (Rak); nalja aluseks iidne kujutlus, et mõrsja defloreerijaks ei tohtinud olla peig, vaid suurpere vanem v esindaja (kujutelmal põhines mõisnike nn esimese õõ õigus), kujutelm aegamööda tuhmus ja kujunes robustseks pulmanaljaks; oma osa on siin etendanud ka sigivusmaagilised uskumused; kasutatud nimetusena isiku kohta, kes oma isevärki, sobimatu ja pärimusi eirava käitumise või rumala jutuga häiris pulmades käiku; kindla sisuta sõimusõna.

pulmavaataja kutsumata pulmavõõras e lapuline (Lääne-Eesti); see, kes aia v värava taga jälgis pulmades käiku (Ida-Eesti); pulmavaataja ei osalenud pulmas, vaid oli uudistaja, enamasti teismeline.

pulma valastama (Kod) vt *pulma kinni katmine*.

pulmavanem isamees.

pulmavardja vt. *pulmaise 2*.

pulmavatsk (Vas) vt *pulmaleib*.

pulmavennad peig koos vendadega (~peiupoistega), nende tunnuseks olid mõõgad.

pulmaviin meega magustatud ja punaga («üks kollase õitega rohi») värvitud viin; taandus kasutuselt tavalise viina ees möödunud sajandi teise poole jooksul.

pulmavägi pulmalised.

pulma välja maksma vt *raha-ajamine* (raha-ajamises, eriti võidu-panemises osalema).

pulma väljatantsimine (Rei, Kõp) pulmades lõpetamine tantsuga; vt *lõpetants*.

pulmavöö (Mar) laulatuselt koju tulevatele tüdrukutele (ja naistele) neitsivenna poolt antud vöö.

pulmaämm (Iis) peiu ema.

pulm välja (Lüg) hõige viimase söögi ajal (koos vastu seinaga löömisega), see oli pulmades lõpetamise märgiks.

põll abielunaise tunnus (vrd tanu), ilma põlleta käimine oli taunitav, põlleta naise lapsed pidid hukka minema, seepärast oli põllet ka pulmakombestik oluline osa, vt *põlletama*. Põll oli peiu kohustuslik kink.

põlle ette panemine vt *põlletama*.

põlletapi raha raha, mis saadi põlle lappimisest ehk põlle paikamisest, rikka rahva pulmas saadud põlletapi raha 200-300 rbl (Juu).

põlle lappimine (Lüg, Kuu, Jür, Kos, Juu, Rap, Mär, LNg, Aud, Plt, Pal, Lai) vt *põlle paikamine*: algselt järgnes kohe põlletamisele ja oli omaette episood pulmarituaalis, hiljem on sellega seostunud muud rahakogumise viisid: «põll asetati õlgedega kaetud põrandale ja seda tuli pulmalisil rahaga katta; et pruudile tööd muretseda, siis visati tihti rahad õlgedesse» (Aud), «raha pandi koguni võistu: pruudisugulane pani raha ja ütles: «Pruudi käsi peal!», siis pani peigmehe sugulane ja ütles «Peigme käsi peal» (Plt, see tava on üldiselt tuntum võidupanemisena ega ole seostatav põlle paikamisega) ja «igaüks sai viina ja pidi selle eest noorikule raha põlle panema».

põlle paikamine (Rap, Vig, Kse, Tõs, Aud, Trv, MMg, Võn, Puh, Röp) järgnes kohe põlletamisele, kui noorikule oli põll ette seotud, algas kohe hädaldamine, et «peigmees on ostnud katkise põlle», et «põll on katki», «põll tahab paikamist»; pulmalisi toodi - paarishaaval - nooriku juurde ja neuveli näitas piitsavarrega, kus on auk ~augud põlles, augud tuli lappida, selleks sündis hõbe-, mitte vaskraha (MMg), hiljem juba paberraha. Esimeseks paikajaks on peigmees, siis tulevad pulmalised paarid; kohati on esimesteks paikajateks peiupoisid. Põhja-Eestis tuntum tava näikse üks vanemaid rahakogumise kombeid, on sellisena segunenud teiste, hilisemate rahakogumistega (näit Tõstamaal mõrsja tantsitamise - pärast tantsu pidi tantsitaja «põlle paikama»; Tarvastus kogus nooriku põllega raha vanem naisterahvas, kõrvane jm). Vt *põlle lappimine*.

põlleraha (Aud, Trv, Pal, San) algselt omaette tava - koguda noorikule põlle ostmiseks raha - segunes hiljem laiemalt tuntud põllepaikamisega; kogujaks oli tavaliselt üks mõrsja sugulastest, «kes ää lõuamiis»; normiks olnud rubla igalt pulmaliselt.

põllele panema vt *põlletama*.

põlletama tavapärane põlle mõrsjale ettesidumine, järgnes reeglina tanutamisele ja moodustas sellega koos siirderiituse välise, nähtava külje. Põlletamine on küll laialdaselt tuntud, kuid ei ole pulmariituse vältimatu osa (kohati seda kommet ei peetud, kohati tehti seda enne tanutamist, isegi mõrsjakodus ja enne kirikusse sõitmist; teisel on see seotud mõrsja ehtimisega ja veimevaka jagamisega). Peiu ostetud põlle etteseadjaks oli reeglina pruudivend või veli, kohati ka peiupoisid ja kõrvane. Nagu tanu pähe, nii sobitati ka põlle ette kolmel korral. Kui algselt tõsine, maagilise sisuga tava muutus mänguliseks naljatluseks, siis suurenes ka sobituste arv. Lõpuks leiti siiski õige koht ja põll seoti ette: tanutatud ja põlletatud mõrsjast sai noorik (seda ta oli esimese lapse *resp.* esimese poja sündimiseni). Põlletamisele järgnes tavaliselt kohe põlle paikamine.

põranda pühkimine (Iis, Lüg, Emm, Tõs, Kod) üks rahakorjamise tavadest pulmas, see toimus peiukodus tavaliselt pärast pulmaööd hommikul, kui pulmalised olid õlgedelt üles tõusnud. Noorik pühkis vihaga ~varreta luuaga õlesasi kokku, peiupoisid käisid edasi-tagasi ja ajasid sasi taas laiali, pühkimise jooksul pidid pulmalised õlgede sisse loopima raha ~münite; mida kauem pühiti, seda kauem ka raha loobiti. Lääne-Eestis oli põrandapühkimine pulmade lõpetamise osa: kui pulmalised hakkasid lahkumiseks seadma, siis hakkas noorik põrandat pühkima ja pulmalised münite viskama.

põrutised (Mus) suured, vägevad, kauakestvad pulmad.

põõ (Lih) pulmalaulu viimase tooni venitamine.

pärajooigid (Rõu) vt *pärapütt*.

päralised (Pär, Krk) pulmalised, kes kellegi-millegi järele tulevad (peiupoolsed, kes tulevad mõrsjat nõudma; pruudipoolsed, kes tulevad kirstuga mõrsjat vaatama).

päranduserahvas (Pil) peiupoolsed pulmalised mõrsjakodus.

pärapulmad (San) vt *järempulmad*.

pärapütt (Võ, Se) vt *järempulmad*: nädal peale pulmi tuli noorpaar neiu vanemate juurde koos lähemate sugulastega, söödi-joodi ilma laulu-tantsuta.

pärasajad (Hel) vt *pärapulmad*, *järempulmad*.

pärg tüdrukute peakate kuni tanutamiseni: papist ~puulaastust võru, mis kaetud värvilise riidega ja kaunistatud seljale langevate (siid)paeltega; vt *pruudipärg*.

pärisrahvas (PJg) kutsuvõõrad; vastandiks olid kutsumata käpalised.

päädima, ka päätmä, vt *päätmine*.

päältkaeja *lapuline*.

päätmine (Ta, Võ, Se) peiupulmaliste võõtamine mõrsja poolt, seda tehti kas saajarongi saabumisel mõrsjakoju või mõrsja jõudmisel peiukoju; päätmine hõlmas ainult peiu sugulasi ja pulmategelasi. Vt *pulma kinni katma*.

päävöö aitas hoida linikut või uju mõrsja ümber.

pühe (Mus) pununud rootuttidest ja rohust (näit aasrebasesaba), ilustuseks siidipael taga, kelluke küljes, kasutati laua pühkimiseks, vt *laua pühkimine*.

pühkepoiss (Tõs) tegelane põranda pühkimisel (vt *põranda pühkimine*): kui noorik on prahi keset põrandat kokku pühkinud, tõstab pühkepoiss prahi matti ja istub ise selle peale, pulmalised tõstavad mati koos poisiga ahju otsale; poiss (u 7-8-aastane) sai noorikult kindad.

püssi laskmine üle maa tuntud uuem tava lasta pulmarongi saabumisel tervituseks püssist või püssidest aupauke.

raha. Eesti tavades - ka pulmakommetes - on rahal maagiline tähendus, ta on peale muu ka ohvriand (vt *lemmkibu*); pandagu tähele, et teisese, kõrgema väärtusega on mündid, eriti hõbemündid, mitte paberraha (mille nimiväärtus oli üldjuhul kõrgem kui mündil), just münt oli sobiv ohvrianniks, kingiks (millel ka maagiline mõju) jne. Raha pidi pulmades olema kaasas hulgi - kuid eeskätt hulga, mitte väärtuse mõttes. Raha panemist ~annetamist oli pulmas rohkesti. Alles üldise jõukuse suurenedes sajandivahetusel hakati taunima tavasid, mis seotud raha kogumisega, ja loobuti varasemast «kopika koinimisest». Sellega kadus külaühiskonna üks põlistest vastastikuse abistamise kommetest.

raha-ajamine 1. igasugune rahakogumine pulmades; vt *laua otsa viimine* ja *tervise joomine* (Kuu).

raha korjamine (Iis, Pee, Vig, Pär, Kod, Ksi, Trm, Rõn, Vas) igasuguse rahakogumise üldnimetus, selle all kohtame võistupanemist (Pee), põranda pühkimist (Pär), pulmamajast toodud asjade väljalunastamist e oksjoni (Ksi) jne; «kes pulma tahi menna, pidi kõhe mitu rubla vaskrahadest vahestama» (Iis). Erandlik teade Kuusalust kinnitab, et see, kelle taldrikule raha visati (pruut või peigmees), pidi tänuks raha panijale laulma.

raha panema (Pst, Trm) vt *rahakorjamine*.

raha panek klimbitaignasse (Krk) pulmanali: pulmapoisid pistsid münte klimbitaignasse, klimbisupp oli pärimuslik lõputoit, selle nimel koguti pulmalistelt raha.

rahatants (Pöi) pärast rituaalset avatantsu - noorik vanema peiupoisiga (või neitsivennaga või isamehega) - võis iga pulmaline noorikuga tantsida (või koguni pidi), kuid ainult raha eest; raha pandi taldrikule, tava jälgis neitsivend.

raha viskamine (Khk). Pärast annete jagamist viskasid pulmalised raha samasse vakka, mis oli kaetud valge linaga. Vrd rahakorjamine.

raigad (Võn, Plv) säärepaelad (ka sukad, kindad, vööd jms), mida mõrsja pidi jätma ohvrianniks igale paigale, esemele, loomale, millega teda peiukodus tuttavaks tehti. Vt *uue kodu tutvustamine*.

rattapeks (Jõe, Muh). Vankri alt võetud ratta iga kodara külge seoti vitsakimp, mis ulatus rattast kaugemale, rattarummust aeti läbi teivas, mille mõlemad otsad kinnitati kas paku või mõne muu eseme külge nii, et ratas võis vabalt pöörelda (ja vitsad ei puudutaks maad), ratas tõmmati nõõriga ~kõiega pöörlema ja vitsad käisid sellele vastu taguotsa, kellele oli mõistetud rattapeksu. Süüalust hoiti upakil ja kolmas tõmbas ratas. Meestele mõisteti hoobid ülalt alla, naistele alt üles. Vt *pulmakohus*.

raudkäpp 1. vt *isamees* (Tor, Saa, Hls, Krk, Pst, Se); koldevalvur, kes istub kogu pulmaaja tares koldekivi peal, mingi metallasi käes (roop, tangid, kirves, vasar) ja valvab, et keegi koldest tuld ei võtaks, ka piibule mitte - see tooks lastele tuleõnnetust (Krk).

raudkäsi (Khk, Tõs, Tor, Hää, Hls, Krk, Trv, Ote, San, Kan, Plv, Krl, Har, Rõu, Vas, Röp, Lut) vt *isamees*, *kosjaisa*. Uuemas kihistuses on selle nimega seostatud erisuguseid tegelasi ja talitusi: mees, kes pulmasõidul mõrsjat süles hoiab (Khk); tõstab mõõgaotsaga mõrsja uju, ütleb tanutamissõnad (Hää); laulatuselt tulles sammus kõige ees raudkäsi (Tõs); oli pruudi abiline (Tor); oli tegev pulmaööl (Tor); koldevalvur (Hls, vt *raudkäpp 2*); toidu järele vaataja (Krk); mõõgamees (Trv); laulis enne ja pärast söömist ja tanu pähepanemisel (Kan); laulja (Plv); magas pulmaööl noorpaari vahel (Plv); lunastas mõrsja raha eest emalt, et saaks mõrsja laua taha tuua - pruudikodus (Har).

rautamine (Tor) **1.** peiupoiss (või -poisid) ratsutab kolm korda ümber pulmarongi ja lööb mõõgaga vastu hobuste looka; mõõgaisa ja peiupoisid löövad mõrsja pea kohal mõõgad kokku, kui mõrsja leitakse ja esile tuuakse; vt *piiramine*.

reepoiss (Ris) üks pulmapoistest (vt *pulmapoisid*), kes pulma (s.o pulmategelaste: mõrsja, peig, isamees, kaasanaine) järel sõidutas pulmatüdrukuid.

rehepeksmine (Käi) pulmanali.

ringitants (Muh) uuem pulmatants: mehed-naised segamini ringis, liiguvad valsisammuga.

rooskkäsi (Vai) isamees v isamehe abiline, ka esimene peiupoiss (isamees, rooskkäsi ja «peiupoissi tostivad nuoriku vuode»).

ruutimas käima (Khk) vt *pruudikäim*.

rõõsaleib (Hää, Vil) üks sigivus-viljakusmaagilisi tavasid: laual lühtri all on linaga kaetud kaks rõõsaleiba (s.o nisuleiba), mis hoitakse pulmade lõpuni. See on ühelt poolt leivakülluse sümbol-tagatis, teisalt peab tagama noorpaari õnne (leibu on ju kaks).

räte ~rätt (Aud) mõrsja peakate, rätt või linik, paar meetrit pikk, seoti ümber pea nii, et otsad jäid selja taha, selle peale pandi uju. Nii oli mõrsja kahekordselt kaitstud võõraste ja kahjulike mõjude eest. Räte sidus pähe kõrvane või kaasanaine, räti pähepanija sai sukad.

räti alla söötmine (Pär) Kui peiu kodus esimest korda söödi, siis mõrsja ei tohtinud (ega näinudki räti alt) ise süüa võtta; tema kõrval istuv kõrvatsenaine võttis ja pistis talle toitu suhu. Teada on teisedki rituaalse iseloomuga söömiskombed: kohati on nii peig kui mõrsja saanud ainult tüki leiba soolateraga, kohati on kasutusel olnud kahe kahaga lusikas, millega peig ja mõrsja pidid korraga sööma (sellest on hiljem tulnud pulmanali).

räti paikamine (Kam, Kan, Vru). Kui mõrsja istus peiuga laua taga, siis võeti mõrsja peast rätt, laotati lauale ja kutsuti pulmalisi räti paikama. Rätti paigati rahaga. Vrd põlle lappimine.

rüpepoiss (Hlj, Kuu, Rap, Vig, Pär) viljakusmaagiline tava, mis seostub esimese söömisega peiukodus: mõrsja sülle torgatakse poisslaps (algselt peiu kõige noorem meessoost sugulane või ristilaps), kui ta istub peiu kõrval söögilauas, poiss jääb ta sülle söögiajaks. Tava eesmärgiks oli, et esimene laps oleks poiss. Kohati on seda tehtud pärast söömist, ent enne põlle lappimist; kohati kohe pärast peiu koju jõudmist ja enne söömist. Vt ka [sülepoiss](#).

rüpesukad (Kuu, Rap, Vig, Pil) rüpepoisile mõrsja poolt kingitud sukapaar.

saadik (Phl, Pöi) pulmategelane - mõrsja saatja, meessoost sugulane, võttis lävel vastu saajarahva, kes tuli mõrsja järele, saadab mõrsjat kirikusse, istub kirstumehe kõrval, aitab veimede jagamisel, laulab söögi alla ja peale, aitab saamatut saajavana, tantsitab supimoori.

saadipulm (Muh) oli pruudikodus, kuna pruut saadeti ära.

saadiraha (Se) raha, mis anti - lunastuseks - nendele mõrsja pulmade kutsumata külalistele, kes saatsid lauluga vaka välja (kaejad). Vt [pulmavaataja](#).

saaja, ka saja (Ida-Eesti) ja sae: **1.** pulmad, pulmapidu; **2.** pulmalised; **3.** peiu poolt pulmalised (tunnukse algsem tähendus olevat); **4.** mõrsja pulmalised (Var, Lih).

saajad pulmad.

saajaeit ja -taat (Ris) paarisrahvas peiu pulmaliste seast.

saajakakk (VN_g) peiul kaasas olev kakk, kui ta läks pühapäeva hommikul enne laulatust mõrsjakoju, sellest said teele vaatama tulnud või vastutulijad tüki.

saajakott (Nõo, Se) vt [pulmakott](#).

saajalaud 1. pulmapoiste ja -tüdrukute laud peiupulmas (Jäm); **2.** saajarahva laud mõrsja pool (Se).

saajalised v sajalised **1.** kõik pulmalised (Kir, Tõs, PJg, Krk, Trm, Ksi, Urv, Har, Rõu, Röp); **2.** pulmarongis osalejad, kutsuvõõrad (Iis, Lüg).

saajamees 1. (VMr) sõitis pulmarongi ees ratsa, vrd [isamees](#); (Röp) saajamees - pulmaline.

saajanaine ~sajanaine 1. peiupoolne pulmategelane (Kuu, Rei, Kõp, Phl); pruudipoolne pulmategelane, vt [kõrvane](#) (Ris, Kse, Emm, Trv); lauljad, pulmalaulikud (Kuu, Ris, Käi, Tõs, Krk, Kam, Se).

saajapäev 1. teine pulmapäev (s.t esimeseks päevaks loetakse sel juhul pulmaliste kogunemist eelmise päeva pärastlõunal) (Rõu); **2.** esimene pulmapäev (pulmaliste kogunemist ei arvestata) (Plv, Vas, Röp, Se).

saajarahvas, ka sajarahvas **1.** peiupoolsed pulmalised; need, kes läksid peiu kodunt pruuti tooma (pruudikodus olid nad nõudjad) (Ris, Khk, Tõs, Har, Rõu, Se); **2.** need, kellel olid pulmas mingid ülesanded (Ans, Jäm); **3.** noorpaari sugulased (Jäm); **4.** kõik pulmalised (Ran).

saajarong (Hls) vt [pulmarong](#).

saajasõit, ka sajasõit (Lüg, Aud, Vas) vt [pulmasõit](#).

saajataat (Ris, Mar, Käi) isamees, ka sajavanamees, ninamees, pulmapapa, pulmatalitaja. Sõidab laulatusele minnes kõige ees, seisab kirikus abiellujate selja taga, istub pulmalauas peiu kõrval.

saajavaene, ka sajavaene (Mus) peiu poolt valitud vanem mees, näruses riides, korjab mõrsjale andeid, teeb vigureid ja rahvale (lollo) nalja.

saajavanem, ka sajavanem, saavanem ja saevanem (Lüg, Kuu, Kei, HMD, Ris, Hag, Noa, Mar, Lih, Kse, Han, Phl, Rei, Emm, Põi, Khn, Tõs, Krk, Hls, Vän, Trv, Pil, Kam, Rõu, Röp, Vas, Se) peiu poolt käemees, vt [isamees](#). Kosjaisa nimetati pulmas sajavanemaks (Phl). Oli sõitudel kõige ees, keegi ei tohtinud temast mööda sõita (Hag); tuppä minnes õlletoobiga kõige ees, kõrvatsenaine paeltega järel (Han); näitab pulmalistele raha eest pruuditänu (Phl), istus lauaotsas ja jälgis, et süüa oleks (Krk), pidi jälgima, et pruut ei saaks üksiti nägemata teiste meestega kokku *resp.* mõni mees ei saaks vägisi pruudi manu minna (Trv); pidi olema laulumees (Rõu); ütleb tanutamise sõnad (Röp); paneb noorpaari magama (Vas) .

saaju kaema (Se) pulmi pealtvaatama, kaugemaltki käidi kaemas, kuna pulmad olid külaelus suursündmuseks.

saaju pidama (Vas) pulmi pidama.

saanadu (Põi) vt [pulmanadu](#) 1.

sabaraha, ka savaraha (Kuu, Vig). Mõrsja lahkumisel vanemate kodust peig tõstis mõrsja ja jättis istumiskohale raha, mis jäi mõrsja emale; see on ilmselt jäänuk omaaegsest naise ostmise tavast.

sajalipp (Se) vt [pulmalipp](#). Mõlemal pulmamajal pidi olema lipp, ükskõik mis värvi.

saja-peräpütü (Vas) järempulmad peiu kodus, kuhu kogunevad ainult ligemad sugulased, nädal või kaks pärast pulmi.

sajapäts (Rõu, Vas) hõimupäeval laual hoitud leib viiakse pulmade lõpul linikusse mässitult viljasalve (hoitakse karjalaskeni). Vrd rõösaleib.

sajapäätivöö (Vas, Se) vööd millega sajalised vöötati (vöötas mõrsjaema v mõrsja, igale pulmalisele, s.o kosilase sugulasele, köideti kaks vööd üle õlgade: palmitud villane vöö ja rabajaga kootud vöö, köideti sajalaua taga, söömise lõpul). Vt [päätmine](#).

sajataldrik (Vas). Sajapätsi (vt *sajapäts*) kõrval või otsas on sajataldrik, täidetud kohupiimaga. Sinna, just kohupiima sisse, pannakse raha-annetamisel mündid. Viljakusmaagiaga seotud tava.

sajatüdrukud, ka saeatüdrukud (Ris) peiu poolt ~suguseltsist, kes peiupulmas pidid kõiki töid tegema, kuna pruudipulmas vaatasid pealt lähetajatüdrukute toimetamist ja askeldamist.

sajavana (Pär) vt [saajavanem](#).

sajavägi (Phl) pulmatalitaja, tema naine, peiupoiss (-poisid) ja pruuttüdruk(ud) kokku.

- salanaga** (Khk) pulmategelane, kõrvase abiline, istus pulmalauas kõrvase kõrval.
- sarved**, ka sarveviinad (Muh) peiuisa või isamehe poolt lähkrijoomadele viidav viin (õlu), selle viinaga käis mõrsja hundihända ajamas.
- sarvede viimine** (Muh) vt [kääanded](#) ja [lähkrijoomad](#).
- sarvekindad** (Muh) mõrsja poolt peiu isale või isamehele kingitavad kindad lähkrijoomadel.
- sarvetooja** (Muh) peiu isa ~isamees või vanem vend.
- sarvi tooma ~viima** (Muh) vt *sarvede viimine* ja *sarved*.
- sauna ehitamine** (Mar) pulmamäng.
- saunas käimine** (Mih, Ksi) mõrsja rituaalne vihtlemine pulma ajal saunas, vihtlemise eest tuli tasuda (paelttega, vöödega).
- saunid** (Lih) pruudipoolsed pulmalised.
- saunja** (Var, Lih, Kir, Tõs, Aud) pruudipoolsete pulmaliste nimetus Lääne-Eestis.
- saunjapäev** (Kse) teine pulmapäev peiu pool.
- saunjarahvas 1.** pulmalised kokku (Kse, Tõs); **2.** mõrsjapoolsed pulmalised (ilmselt algsem tähendus) (Tõs, Khn).
- sea tapmine** (Trv) pulmanali.
- seavana** (PJg) pilkeline nimetus selle kohta, kes jäi pulmarongis viimaseks (kehva hobuse, viletsa sõiduriista, hoidliku iseloomu jne tõttu).
- seppel** (Ris, Noa, Phl, Käi, Rei, Emm) mõrsja peakate-pärg: punase kaleviga kaetud, helmed ja litrid kaunistuseks, küünrapikkused sabad (siidilindid) taga, pandi pähe kirikusse minnes ja oli peas tanutamiseni; see ei olnud igapäevane ega olnud seda igapäevane - laenati küla pealt.
- sink** (Krk, Hls) vt [kink](#); pulmategelane, kes hoolitses selle eest, et kõigil oleks õlut.
- sobitaja** (Lüg, Mar, Aud, PJg, Tor) vt [isamees](#).
- sobitaja-eit** (Hlj) vt [kuulueit](#).
- soku tegemine** (Muh) pulmanali, vrd näärisokk.
- soldatiks võtmine** (Pha) pulmanali.
- suitsupagu** (Vai, Jõh, Iis, Lüg, VJg, Lai, Nõo). Suitsutarede aegu läksid pulmalised toiduvalmistamise ajaks suitsu eest pakku, mindi lähemasse kõrtsi või naaberperre, suitsupaos oldi paar-kolm tundi; hiljem oli ettekääne, andmaks perenaistele aega koristamiseks ja lauakatmiseks.
- supimoor** (Käi, Rei) laua katjateks-koristajateks olid supimoorid.
- supimoori tants** (Käi, Rei) esimene tants pulmas; vanem v esimene peiupoiss võttis supimoori, teine peiupoiss supimoori abilise (jõngi), pill mängis: tule välja, supimoor.
- surnumatmine** (Pha) pulmanali.

suured viinad 1. kosjad pärast kuulamist ehk «otsa pandmine» (Ksi, Kod, Vas, Se); nn kihlus, ebamäärasel ajal: laupäeva õhtul enne mahaütlemist (Tor), kui tuldi kirikust (vt *pruutleer*) (Ris); järgmisel laupäeval pärast kosje, mõrsja sai kingitusi: põlle, rätiku, mütsi (VMr).

suure sööma õhtu (Jõh) teise pulmapäeva õhtu, kui suitsupaost tuldi.

sõba (Amb, Muh, Hls, Kan) ehk uju: valge palak, millega mõrsja kaeti enne kodunt lahkumist, sõba oli kokku keeratud torbikukujuliselt ja kinnitatud eest kolme preesiga (näo, kaela ja rinde kohalt).

sõbatalgud (Muh) külatüdrukute ühistöö-õhtud mõrsja aitamiseks.

sõidukindad (Koe, Ote) kindad, mida mõrsja kinkis oma sõidutajatele (kirikusse, tagasi, peiukoju); ka pruuttüdrukute poolt neid sõidutavatele peiupoistele antavad kindad.

sõidulugu mõrsja lahkumisel mängitav torupillilugu.

sõidupoisid (KJn, Ote, Kan) peiupoisid, kes sõidutasid mõrsjat (ja pruuttüdruid).

sõiduvöö (Kuu) peale sööki mõrsja poolt neidudele-naistele (kes pulmarongis osalesid) kingitavad vööd, mille eest kõrvatsenaine põlle sisse raha kogus.

sõitja (Jür, Jõe) pruudivend, kes mõrsja kirikusse viib ja peiukodus annivaka pealael hoides sisse toob.

sõnad (Käi) pärimuslikud kosjajutud isamehelt kosjakaupa tehes; need olid põhiliselt kas kaotsiläinud looma-linnu otsimisest või ostmisest.

sõrmuseid vahetama (Vig) kihlama; uuem tava, varem vahetati kihlu.

sõrmusepaikamine (Võn) lokaalne tava, vrd põllepappimine.

sõssasärk (PJg) avar särk, milles noorpaar pidi pulmaööl ühiselt magama. Vrd abielukott.

säe peiuisa.

sängiraha (Khk) rahakogumise komme: pulmaööl pruudi süngi demonstreerimine raha eest.

säpliraha (Iis) pulmanali ja rahakogumine: säppel oli hark varreta poti ~panni ahju või ahjust tõstmiseks; koguti raha ostmaks uus ~terve säppel (muidu jääb rahvas söömata).

säärekõited (Trv) näpuvahel palmitud paelad, kingitused peiupoistele.

sülepoiss (Kei, Lih, Põi, Tõs, Tor, Trv) vt *rüpepoiss*. Laps pandud mõrsjale sülle 1) kohe, kui ta peiu koju jõudis; 2) õhtusöögil; 3) esimesel hommikul peiukodus enne noorikutantsu; 4) enne sööma hakkamist. Mõrsja või kõrvane kinkis poisile sukad ja vöö.

sülesukad sülepoisile antavad sukad.

sületäis (Jõe, Var, Han, Kse) täied anded: sukad, sokid, kindad ja vöö. Jagatavaid sületäisi oli 10-15, neid said eeskätt sugulased (Hanilas: nooriku sugulased).

tantsuraha (Sa) pruudiga tantsimise eest makstav raha.

tanu naise peakate: tüdruk ei tohtinud tanu kanda; naine ei tohtinud minna «põlleta põllule ega tanuta külatänavale» (Ran); tanuta ei tohtinud leibagi kasta (Juu, Kod), üle põranda astuda (Plt), last imetada (Ran, Hel), lauas süüa (Kan).

tanu alla panema (Pha) vt *tanutama*.

Läheb edasi...